

BOŞNAKLARIN “MUSİQİLİ TARİXİ” - SEVDALINKA

Aparılan tarixi tədqiqatlara əsasən Bosniya-Herseqovina XIV yüzilikdə katolik, pravoslav, boqomil dini etiqadlı bir neçə toplumun məskunlaşdığı heterojen quruluşa sahib məkan olmuşdur. Bosniya və Herseqovinanın 1463-cü ildə Osmanlılar tərəfindən fəth edilməsi nəticəsində türklər və bosniyalılar arasında mədəni əlaqələrin güclənməsi müşahidə edilir. Bu mədəni təsirin fonunda Balkan coğrafiyasında toplu şəkildə müsəlmanlaşma prosesi baş vermişdir. Dini görüşləri islama yaxın olan boqomillərin olduğu bölgələrdə islama keçid mərhələsi daha rahat həyata keçirilmişdir. Bu proses bütün regionda eyni sürətlə baş verməmişdir. “Xristianların yaşadığı kəndlərdə bu proses özünü doğrultmamışdır” [12, s. 98]. İslamın qəbulu ilə birgə bosniyalılar türk kulturu və islam mədəniyyəti hövzəsinə daxil olmuşdur. Osmanlı türkcəsi və dini-təsəvvüfi ənənələr Bosniya torpaqlarında sürətlə yayılaraq dərin bir iz buraxmışdır. Bu təsirin bariz nümunəsi boşnak şifahi xalq ədəbiyyatının ən önəmli janrı olan sevdalinkalardır. Sevdalinka islamı qəbul etmiş, Şərq yaşayış biçimini mənimsəyən Bosniya xalqının yeni bir mədəni xəzinəsi olaraq ədəbiyyatda meydana çıxmışdır. Bir çox cəhətlərilə bayatı qəlibinə sahib olan mani və türkü janrına yaxın olan sevdalinkalarda bir eşq hekayəsi təənnüm olunur. Əsasən müəyyən bir çalğı alətinin müşayiətilə ifa olunan sevdalinka Balkanlarda sırf boşnaklara xas olan bir folklor nümunəsidir.

Balkan coğrafiyasında islamı qəbul etmiş slavyan əsilli millətə boşnak deyilir. Daha çox Bosniya-Herseqovina, Qaradağ və Serbiyada yaşayan boşnaklar bu coğrafiyanın digər slavyan əsilli sakinləri olan serblər və xorvatlarla qohum xalqlardır. Qohum olan bu slavyan kökənli xalqları bir-birindən fərqləndirən təməl xüsusiyyət din və məzhəb ayrılığıdır.

Balkan yarımadasında katolik xorvat, pravoslav serb kimliyi ilə yanaşı müsəlman bosniyalıların mövcudiyyəti Osmanlı imperiyasının bu bölgəni fəth etməsinin nəticəsidir. Fəth Sultan Mehmed tərəfindən 1463-cü ildə Bosniya və Herseqovinanın böyük bir hissəsi zəbt edilmişdir. Fəthin sosial-mədəni təsiri və türk dərvişlərinin bu ərazidə məskunlaşması kütləvi şəkildə islamın qəbul olunmasına səbəb olmuşdur. Yeni dinin məfhumları və yaşayış tərzini Bosniya torpaqlarında sürətlə hiss olunmağa başlamışdır. Sarayevo, Banya-Luka, Travnik və Mostar kimi önəmli strateji bölgələrdə islami memarlıq abidələri ucaldılırdı ki, bu da şəhərlərə Osmanlı şəhəri ab-havası qazandırmışdır. “Osmanlı türklərinin həyat tərzinin əsasında dayanan milli-mənəvi dəyərlər boşnakların yaşayış tərzinə daxil olmuşdur. Bosniyalılar həyatın bütün sferalarında: sosial, mədəni, ticarət, din, dil və ədəbiyyat və s. osmanlıları nümunə kimi qəbul etmişlər” [11, s. 65].

Balkan yarımadasında hakim dil olan slavyan dillərində Osmanlı türkcəsinə məxsus olan sözlər, deyimlər gündəlik məişət dilində istifadə edilməklə yanaşı, ədəbi dilə də sirayət edə

bilməşdir. “Osmanlının bu bölgəni tərk etməsindən təxminən bir əsr sonra Abdullah Skaljiç 1966-cı ildə nəşr etdiyi “Serb və xorvat dilində olan türk sözləri lüğəti” kitabında 8878 türkcə sözün boşnak dilində mövcud olduğunu təsbit etmişdir” [14, s. 67]. Osmanlı türkcəsinin boşnak və digər Balkan dillərinə olan təsirini xalq kultüründə də görmək mümkündür. “Serb dilçi alimi Vuk Karadziç 1829-cu ildə Belqraddakı sosial vəziyyətdən bəhs edərkən serb kişilərinin müsəlman kişiləri kimi sarıq bağlayıb nargilə çəkdiyini, qadınların isə müsəlman qadını kimi çarşaf geyindiyini qeyd edir” [2, s. 11].

Boşnak xalq ədəbiyyatının özünəməxsus janrı olan “Sevdalinka” ərəb dilindən türk dilinə, türk dilindən də boşnak dilinə keçən “sevda” sözündən əmələ gəlmişdir. Sevda–“eşq, sevgi” və ya “arzu, həvəs, şiddətli meyil” mənasını daşıyır. Ərəb dilində “sevda” “siyah safra” mənasını ifadə edir. Qədim ərəb və yunan təbibləri insan vücudunda mövcud olan dörd təməl elementdən biri olan siyah safranın insanın emosional halətinə təsir etdiyini bildirmişdir. Bu elementin insanda melanxolik əhval və narahatlıq hissi oyandırıdığına dair elmdə tibbi dəlillər mövcuddur. “Eşq”lə eyni kökə sahib olan “aşeka” sarmaşıq ağacının adıdır. Eşq və aşeka sözləri arasında mənə yaxınlığı mövcuddur. Aşeka bir ağacı qucaqlayan, qidasını həmin ağacdən alan və zaman içində ağacı qurudaraq öldürən sarmaşığa deyilir. Eşq də aşiqə sitəm etdirir, onu zəiflədir. Başqa bir versiyaya əsasən, “eşq” həm şirin, həm də turş meyvə olan “uşuq” ilə əlaqəlidir. Eşq də sevgiliyə həm məhəbbət, həm də ayrılıq kədəri yaşadan bir duyğudur” [5]. Sevda sözü boşnak dilində türkcədə olduğu kimi sevda/sevdah, türkcədə “aşiq” mənasına sahib olan sevdalı sözü isə yenə boşnak dilində sevdalija/sevdahlja/sevdelija şəklində istifadə edilir. Ümumiyyətlə, “sevdalinka” adı şeirin məzmunundan, ruhundan doğan bir anlayışdır.

Boşnak xalq ədəbiyyatının ən tanınmış lirik janrı olan sevdalinkalar müsəlman Şərfinə xas kişi-qadın münasibətini, yeni davranış qəliblərini özündə cəmləyir. Bir-birinə qovuşa bilməyən sevdalılar oxuduqları sevdalinkalarda eşqlərini üstüörtülü biçimdə dilə gətirirlər. “Sevdalı gənclərin görüş məkanı çox zaman pəncərə kənarı olmuşdur. Aşiqin pəncərə kənarında söylədiyi sevdalinkaya məşuqə qəfəsində həbs olan bülbul kimi bir başqa sevdalinka, yaxud eyni sevdalinkanın digər bir bəndi ilə cavab verirdi” [10, s. 34]. Beləcə, iki sevdalı gənc incə duyğularını bu şəkildə səsləndirmişdir.

Sevdalinkalar xalq ədəbiyyatının bir nümunəsi olduğu üçün ədəbi dövriyyədə meydana çıxma tarixi ilə bağlı dəqiq bir məlumat yoxdur. Lakin çoxsaylı fikirlərə əsasən, bu folklor nümunəsinin XVI yüzillikdən etibarən boşnak xalq ədəbiyyatında görülməyə başlamışdır. Bosniyanın Avstriya-Macaristan İmperatorluğuna ilhaq edildiyi dönmə qədər, yəni XVI əsrdən XIX əsrin sonlarına kimi sevdalinka ədəbi janrı öz altın çağını yaşamışdır. Yazılı mənbələrdə ilk dəfə 1574-cü ildə xorvat yazıçı Luka Botiç tərəfindən sevdalinkaların adı çəkilir. Sevdalinkadan bəhs edən ilk yazılı mənbə Luka Botiçin 1861-ci ildə qələmə aldığı “Acınacaqlı Mara” əsəridir. Tədqiqatçı Botiç həmin sevdalinkada “Split bazarında Adil adlı müsəlman boşnak gənc Mariya adlı xristian qıza eşqini ifadə edən bir sevdalinka oxuyur” [10, s. 5] deyərək qeyd edir. Botiç həmin tarixi dövərdə bu tərz eşq hadisələrinə çox tez-tez rast gəldiyini də vurğulayır.

1780-1781-ci illərdə Mula Mustafa Başeski Sarayevonu əsas mövzu kimi əks etdirdiyi və türkcə qələmə aldığı “Rüz-name” əsərində Sarayevodakı sosial-mədəni həyat tərzindən bəhs edir. M.M. Başeski yazır ki, Sarayevoda qadınlar həftədə bir dəfə toplaşır “söhbət halvası” təşkil edər, ney çalar və sevdalinkalar söyləyərtilər. “Sevdalinkaların daha çox qadınlar tərəfindən ifa edilməsi bu janra “qadın nəğmələri” deyilməsinə də səbəb olmuşdur” [6, s. 134]. Qadınlar sevdalinka ifa edərkən ilk vaxtlar mis sinini instrumental alət kimi istifadə etmişdir. Osmanlının idarəsi altında olmasından dolayı Bosniya musiqi kultürünə şərq musiqi alətləri daxil olmuşdur. “Bu mədəniyyətlərarası əlaqə müddətində incəsənətdə kordofon, tənbur kimi musiqi instrumentləri aktual səciyyə qazanmışdır” [7, s. 93].

1878-ci ildə Avstriya-Macaristan İmperatorluğunun Bosniyanı işğal etməsilə həm o dövrə qədər mövcud olan yaşayış tərzində, həm də musiqi alətlərinin istifadəsində dəyişikliklər olmuş və sevdalinkaların icra tərzində fərqli hallar nəzərə çarpmışdır. İşğal dövründə sevdalinkaları ifa olunduğu zaman saz əvəzinə akkordeon müşayiət etmişdir. “Bu yenilik sevdalinkanın məqam sistemindən tampere sisteminə keçməsinə dəlalət etmişdir” [9, s. 29]. Bosniya xalq musiqisi ilə

bağlı araşdırmaları ilə məşhur olan Vlado Miloşević sevdalinka melodiylarının musiqi xüsusiyyətlərini təsvir edərkən əvvəlki zamanlarda şərq tonunun əsas təşkil etdiyini qeyd etmişdir.

Bir müddət Bosniyada məskunlaşmış rus tarixçisi Aleksandr F. Giliferdinq öz qeydlərində yazır ki, Stalok şəhərinin qaymaqamı Həmzə bəy Rizvanbegoviçin malikanəsində axşam çağı tənburun müşayiətilə sevdalinkalar söylənmiş, xüsusən Ramazan axşamlarında bu ənənə daha çox həyata keçirilmişdir. Fransisken Antun Knezeviç 1870-ci ildə "Bosniyada evlənmə adətləri" adlı kitabında sevdalinkalardan bəhs açaraq türk oğlan və qızları arasında yaşanan eşqin mənzərəsini sözlərlə təsvir etmişdir. Knezeviçə görə türk oğlanlar sevdiyi qızın evinə girilməsi yasaq olduğu üçün qızlar axşam çağı pəncərə önünə keçib sevdalinka oxuyar, oğlanlar da tənburla birlikdə sevdalinkalara qarşılıq verərmişlər.

Sevdalinkaların əsasən qadınlar tərəfindən ifa olunması, zaman və məkan baxımından icra tərzii türk xalq ədəbiyyatında bayatı qəlibində olan mani və türkü janrı ilə oxşarlığını əks etdirir. Bu da əsassız şəkildə baş verməmişdir. Fəthdən öncə və sonrakı dövrlərdə Anadolu ozanları Balkanları diyar-diyar gəzib sazın müşayiətilə nəğmələr söyləyərmiş. Hafiz Nemətullah bir tədqiqat işində belə qeyd edir: "...Yugoslaviyanın bir çox kənd və şəhərlərində başda Bolqarıstan, Rumıniya, Albaniya kimi bir çox Balkan ölkələrində saz şairləri xalq ədəbiyyatının bir-birindən gözəl nümunələrini yaymış və yeni nəsil şairlərə təsir etmişdir" [13, s. 77]. Ortaq temalara sahib olan türkülər və sevdalinkalar iki fərqli millətin şüurunda qadın anlayışının və eşqə münasibət tərzinin bənzərliklərini diqqət mərkəzinə çəkir. Bir çox cəhətdən oxşarlıq təşkil edən bu janrları iki müxtəlif ədəbiyyatda bir-birinin yansıması kimi qəbul etmək də tam doğru hesab edilmir.

Boşnaklarla eyni coğrafiyanı bölüşən serb və xorvatların da xalq yaradıcılığında sevdalinkalara rast gəlmək mümkündür. Serb dilçi alimi Vuk S. Karadziç 1814-cü ildə nəşr etdiyi "Kiçik sloven-serb xalq şeiri kitabı" əsərində bəzi sevdalinkaları qeyd edərək bu şeirləri "Məhəmmədin dininə inanan serblərin şeirləri" adlandırır. Lakin sonrakı tədqiqatlarda aydın olmuşdur ki, dilçi alim "Məhəmmədin dininə inanan serblər" deyərək məhz elə bosniyalıları nəzərdə tutmuşdur.

XIX əsr polyak şair Adam Mitskeviç də sevdalinkalar haqqında bəhs etmiş və bu şeirlərin hansı topluma aid olduğunu qeyd etmişdir. Mitskeviç sevdalinkaların müsəlman şeiri olduğunu və islamı qəbul etmiş slavyanların bu şeirləri öz dillərində söylədiyini bildirir.

Sevdalinkalar ikili, üçlü, dördlü, beşli və s. misra sayına malik olduğu üçün bu janrda bəlli bir şeir qəlibinin olmadığını görmək mümkündür. Balkan musiqisində tez-tez istifadə olunan "vibrato" vokal texnikası sevdalinkanın ən bilinən məşhur xüsusiyyətlərindən biridir.

Sevdalinkalar sevda, eşq üzərinə qurulmuş bir janr olduğuna görə sevgilinin təsviri, gözəllik ünsürləri, geyim-keçimi və sevgiliyə ithaf olunan tərifləri özündə ehtiva edir. Gözəllərin vəsfinə həsr olunmuş aşiqanə məzmunlu folklor şeirlərində sevgili yar, könül oğrusu bir "dərbər"dir. Boşnak dilində "dərbər" sözü türkcədə olduğu kimi eyni mənani - gözəl, sevgili, canan mənasında ifadə edilmişdir. Sevdalinkalarda cananın zahiri gözəlliyi ilə bərabər mənəvi gözəlliyi də təriflənir. "Dərbər" sözü şeirdə daha çox sevgilinin adı önündə istifadə olunduğu üçün təyin funksiyasını yerinə yetirir.

"Dərbər türk xalq ədəbiyyatında gözəlin təməl keyfiyyətini bildirən bir sözdür. Xüsusilə, ozanlar sevgili haqqında bəhs edərkən dərbər sifətindən istifadə etmişdir" [1, s. 54]. Türk saz şairlərindən Sümmani, Ərzurumlu Əmrah, Qaracaoğlan, Gövhərinin şeirlərində dərbər sözünün sıx-sıx istifadə edildiyini görmək mümkündür.

Qadın estetik gözəlliyin kosmosunda dayanan bir varlıqdır. Gözəllik anlayışı toplumdan topluma, dövrdən dövrə dəyişən bir anlayış olsa da, xalq nəğmələrində heç vaxt dəyişməyən bir gözəllik düsturu vardır. Sevdalinkalarda sevgilinin gözləri, dodaqları, qashları onun üz gözəlliyini tamamlayan elementlərdir. Sevgili yarın gözəlliyi ən çox günəşə və aya bənzədilərək təsvir edilir. "Ay qaranlıq gecələri aydınladan bir işıq qaynağıdır. Qaranlıq insanı ürkdür və daxili bir sıxıntıya səbəb olur. Gecələr ayın sayəsində işığa qovuşur və insanları bu sıxıntıdan uzaqlaşdırır. Gündüzlər necə ki günəş ilə gözəlləşirsə, gecələrin də bəzəyi aydır. Lakin ayın işığı günəşin şüaları kimi yandırıcı və külə döndərən deyil, nurani bir özəllikdədir. Sevgili yar da eyni ay kimi nur saçan, təsirli bir gözəlliyə sahibdir" [2].

Sevgili cananın gözləri aşıqı ovsunlayır, özündən alır, əqlini pozur. Gözlərdəki baxış aşıqə ümid verər, yaxud aşıqin ümidini söndürə bilər. Gözlər qaşlarla, kirpiklərlə, yanakı baxışlarla sevgilini təsir altına salar, aşıqinə zülm edir. "...Gözün vəzifəsi görməkdirsə, sevgilinin gözü daim görməzlikdən gələr" [3, s. 98].

Sevgilinin gur saçları, gözəl ətri sünbülçiyinə oxşadılır. Uyğur türklərində də gözəl yarı saçı sünbülçiyinin gözəlliyi ilə əlaqələndirilir. "Uyğurların "sümbül saç" deyə təsvir etdiyi uzun və gur saçlar uyğur qızlarının gözəllik simvoludur. Uyğur qızlarının uzun saçını tel-tel ayıraraq hörmək adəti çox əski dövənlərdən qalmadır" [15, s. 14]. Sünbülçiyi bahar fəslinə yaxın açar və baharın müjdəçisidir. Gur saçlı sevgili də aşıqin könlünə bahar gətirir.

Osmanlı xanədanlığının təxminən 450 il boyunca Bosniya torpaqlarında hakimlik etməsi dövlət sisteminə aid paşa, vəzir, sultan və bəy ünvanları kimi anlayışların şeir dilinə daxil etmişdir. Sevdalinkalarda bəzən bir qadının bir paşa ilə yaşadığı eşq münasibəti təsvir edilir. Şeirlərdə Osmanlı paşaları əzəmətli, zəngin və avtoritar görkəmli şəxslər kimi canlandırılır. Boşnak kökənli, tanınmış tarixi şəxsiyyət olmuş Sokullu Mehmed Paşa sevdalinkalarda adı tez-tez anılan dövlət adamlarından biridir.

Boşnakların islam dini inancına sahib olması sevdalinkalarda bu dinə aid bir çox ünsürün yer almasına səbəb olmuşdur. Boşnakların islamiyyəti türklərin vasitəsilə qəbul etməsi Ramazan bayramının, dini terminlərin və din adamlarına verilən adların türkcədə olduğu kimi bu dildə də işlək olmasına səbəb olmuşdur. İslam dininin mühüm ibadətləri olan namaz, oruc, zəkat və qurban kəsmək, həmçinin imam, müəzzin, hacı və s. kimi dini anlayışlar şeirlərdə yeri gəldikcə işlədilmişdir.

Sevdalinka Bosniya-Herseqovina mədəniyyətinin önəmli milli-mənəvi simgəsidir. "Visoko şəhərində "Institut Sevdaha" (Sevda İnstitutu) və Sarayevoda sevdalinka muzeyi kimi tanınan "Art Kuća Sevdaha" (Sevda mədəniyyət evi) bosniyalıların folklor sərvətinə olan dəyərin nümunəsidir" [9, s. 34]. Sevdalinka bosniyalılara məxsus folklor nümunəsi kimi yaransa da, müasir dövrdə caz və pop kimi müxtəlif musiqi janrları ilə birgə sintez edilir. XX və XXI əsrlərdə sevdalinkalar akkordeon, gitara, klarnet, fleyta və kontrabas kimi instrumentallardan ibarət kiçik orkestrlər tərəfindən ifa olunmuşdur. "Bosniyada XX əsrdən sonra cəmiyyət həyatında meydana gələn dəyişikliklər sevdalinkaların mövzu-mündəricə cəhətdən fərqli hal almasına səbəb olmuşdur. Bununla birgə mədəniyyətdə türk kulturu və türk dilinin təsirinin azaldığı da müşahidə edilir" [16, s. 6]. Orkestrin sevdalinkaların icra tərzinə daxil olması nəticəsində o vaxta qədər sazla-sözlə oxunan sevdalinkaların artıq insan səsilə ifa edilməsinə ehtiyac qalmamışdır. Akkordeonun dövrüyyəyə daxil olması ifaçının səsinə arxa plana atmışdır. Bu da sevdalinkaların qədim və sirli ruhunun itməsinə səbəb olmuşdur. Məşhur sevdalinka ifaçısı Safet İsoviç qeyd etmişdir ki: "Akkordeonun müşaiyəti olmazdan öncə saz ilə və ya sadəcə vokal olaraq oxunan sevdalinkanın ifası üçün qüsursuz bir səsə ehtiyac duyulurdu..." [9, s. 45]. Bu "qüsursuz səs" sahiblərinə Himzo Polovina, Zaim İmamoviç, Zora Dublyeviç, Beba Selimoviç, Vesna Hadziç, Nevzad Salkoviç, Zəhra Deoviç, Leyla Yusiç, Dino Merlin və b. misal çəkmək mümkündür. Müasir dövrün tələbinə baxmayaraq gənc sənətkarlar modern musiqinin sevdalinkaların orijinallığına olan təsirini nizamlayaraq onu hifz etməyə çalışırlar.

Sevdalinka xalq ədəbiyyatı örnəyi olmasına rəğmən yazılı ədəbiyyatda da özünü göstərə bilmişdir. XX yüzilliyin ilk illərində nəsrə məşhurlaşan qələm sahibləri müxtəlif mövzularda şeirlər də yazmışdır. " "Haremseke Novele" - "Hərəm hekayələri" adlı əsərlə ədəbiyyatda ün qazanmış Əhməd Murabəqoviç "Haremska Lirika" - "Hərəm lirikası" şeir kitabı ilə həm oxucu kütləsinin, həm də tənqidçilərin diqqət mərkəzində olmuşdur" [8, s. 27].

Sevdalinkanın vətəni Bosniya olsa da, digər Balkan ölkələri və Türkiyədə də bu nəğmələr sevilir və dinlənir. Bir çox sevdalinkalarda Türkiyəyə, ələxüsus İstanbulla könlədən bağlılıq, heyranlıq hissi dilə gətirilir. "U Stambolu na bosforu" adlı sevdalinka türk sevgisini çox gözəl açıqlayan bir nəğmədir. Yaxud Osmanlı tarixinin böyük tarixi şəxsiyyəti Sultan Süleyman haqqında yazılmış "Razbolije se Sultan" nəğməsi türklərlə olan tarixi bağlılığı sübuta yetirən nəğmədir.

Yekun olaraq onu qeyd edək ki, sevdalinkalar keçmiş zamanlarda olduğu kimi müasir dövrdə də boşnak xalqının hislərinə tərcümən olan, onun kulturu, sosial mənzərəsini təsvir edən bir

janrdır. Müsəlman bosniyalıların mədəni dünyasında önəmli yer tutan sevdalinkalar sözü, musiqisi və bütün anlamı ilə birlikdə tarixin canlı bir şahididir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Albayrak N. Ansiklopedik halk edebiyatı sözlüğü. İstanbul. Kapı yayınları, 2010, 145 s.
2. Akgöynük M. 17.yüzyıl aşık şiirinde sevgili motifi. Niğde. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
3. Balkaya A. “Kerem ile Aslı” hikayesinde Keremin sevgili tasvirleri üzerine inceleme. Uluslararası Sosyal Araştırmalar dergisi.
4. Castellan G. Balkanların tarihi. İstanbul. Milliyet yayınları, 1995, 148 s.
5. Dizman E. Meşai Sistemde Aşkın Tecellisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
6. Hamziç M. Sevdalinka, Knjizevni leksikası. Sarajevo. Dobra knjiqa, 2009, 335 s.
7. Karaca Beljak T., Talam J. “Bosna Hersek'teki Şehir Müzik Geleneği: Sevdalinka ve Saz”. Porte akademik. Journal of Music and Dance Studies. 2012, 85 s.
8. Kaya F. Çağdaş boşnak edebiyatı antolojisi. İstanbul. Yapı kredi yayınları, 1997, 323 s.
9. Kurşitoğlu B. “Göçmen kimliği açısından Boşnak müzikleri: Trakya ve İstanbul örneği,” İstanbul. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2008, 167 s.
10. Maglajlić M. Usmena Lirika Bosnjaka. Sarajevo. Preporod, 2006, 387 s.
11. Popris O. Vranis S. Sevdah i Sevdalinka, Institut Sevdaha Fondacija Omer Poprica, Bemust, Sarajevo. 2005, 102 s.
12. Rihtman C. Orijentalni uticaji u tradicionalnoj muzici Bosne i Hercegovine, Narodno stvaralaštvo Folklor, Beograd. 1982, 245 s.
13. Sağlam S. Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi (ÇÜTAD). 2014, 603 s.
14. Skajlić A. Turcizmi u Srpsko-Hrvatskom Jeziku. Sarajevo. 1966, 661 s.
15. Tanrıdağlı G. Uygur türklerinde saç örgüleri ve anlamları. A. Ü. Türkiyat Araştırmaları dergisi. 2000, 7 s.
16. Zero M. Sevdah Bošnjaka. Sarajevo. Tugra. 2009, 156 s.

XÜLASƏ

Bosniya-Herseqovina ədəbiyyatının xalq yaradıcılıq nümunəsi olan sevdalinkalar boşnakların həyat tərzini, tarixi iztirablarını, mənəvi dünyaduyumunu özündə ehtiva edən milli-mənəvi sərvətdir. Osmanlı fəthinin sosial-mədəni təsiri nəticəsində ərsəyə gələn “sevda nəğmələri” Balkan coğrafiyasında islamı qəbul etmiş slavyan əsilli bosniyalıların “musiqili tarixi”dir. Sevdalinkaların özünəməxsus xüsusiyyətləri onun unikal ədəbi nümunə olmasına işarə edir. Boşnaklar bu nəğmələri əsrlərdən bəri hifz edərək yeni çağa qədər gətirib çıxarmışdır. XVI yüzillikdə boşnak xalq ədəbiyyatında yaranan, bəşəri hisslərlə zəngin olan sevdalinkalar müasir tarixi dövrdə bütün Balkan yarımadasına və Şərqi Avropaya qədər yayılmışdır.

Açar sözlər: Sevdalinka, Bosniya xalq ədəbiyyatı, Osmanlı mədəniyyəti, qadın, eşq.

Rəyçi: prof. C.Q.Nağıyev